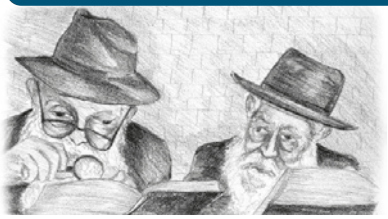
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח



בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בלק ■ י"ג תמוז תשפ"ה ■ 09.07.2025 ■ גליון מס' 847

בעקבי הכתב והקבלה

/ הרב פרופ' נריה גוטל

בשילהי פרשת בלק מתואר חטא עם ישראל עם בנות מואב והיגררותם אחרי בעל פעור. או-אז הורה הקב"ה למשה להיפרע מראשי העם: "ויאמר ד' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לד' נגד השמש, וישוב חרון אף ד' מישראל" (במדבר כה, ד). השאלה המתבקשת היא מה טיבה של 'הוקעה' זו - עונשים רבים מוכרים לנו, ואולם 'הוקעה' מאן דכר שמה!

חז"ל (סנהדרין לד ע"ב) נתנו לכך דעתם, וביארו - על סמך השוואה עם 'הוקעתם' של בני שאול (שמואל ב' כא, ו; ט) - שמדובר בתלייה: "אמר רב שימי בר חייא, אמר קרא והוקע אותם לד' נגד השמש. אמר רב חסדא, מניין להוקעה שהיא תלייה, דכתיב והוקענום לד' בגבעת שאול בחיר ד'". ברם הגמרא לא מסבירה מדוע תלייה קרויה 'הוקעה'.

בעל הכתב והקבלה מפנה אותנו להתייחסויות רש"י (ירמיה ו, ח; יחזקאל כג, יז) להוקעה, וביאורו שעניינה מלשון חיבור: "הוקע - לשון חיבור... ותקיעת עץ בארץ", כלומר דבר שיציב וקבוע בחיבורו. דא עקא, דבר זה יכול להיאמר ביחס לבני שאול, שלדעת חז"ל (מדרש שמואל [בובר] כח, ו) נותרו תלויים משך שבעה חודשים, ממוצאי יו"ט ראשון של פסח עד מוצאי יו"ט אחרון של סוכות, "ושייך למקרי תלייתם ענין חיבור, שהיו מחוברים בעץ זמן רב". ואולם מקרה זה חריג הוא, שכן להלכה ההנהגה הפוכה בתכלית - הורדה מיידית של התלוי: "ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו, אחד קושר ואחד מתיר" (סנהדרין מו ע"ב - רש"י: "כלומר אין שהות בינתיים"). הכיצד אם כן נכתב "והוקע" על ראשי העם שבפרשתנו, וכי לא נהגו בהם כהלכה והורידום מייד!

מחדש בעל הכתב והקבלה שאכן כך הדבר - הישהו אותם "מחוברים" פרק זמן לא מבוטל:

> "ואפשר שדעת רש"י, דכמו בבני שאול לא חשו על לא תלין, מטעם דאמרינן (יבמות עט ע"א) מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיה, הכא נמי לא חשו על לא תלין. וקצת דייק לישנא דקרא הכי, שאמר והוקע נגד השמש שיתפרסם העונש".

לאור זאת הוא מנמק בדרך נוספת את משמעות המילה "הוקע", ואת הסיבה שחרגה תורה מדרכה לכתוב "תלייה" (לדוגמה: דברים כא, כב) ובחרה דווקא במונח ייחודי זה:

> "ואם נוסיף עוד לומר, דמהך טעמא לא דייקו גם באופן התלייה, בהקפת ידיו זו על גב זו ולתלות בידיו (כבמתני' דסנהדרין פ"ו מ"ד) כי אם כדרך שהמלכות עושה לתלות בצוואר, א"כ יהיה לנו טעם מרווח שהוציא הכתוב ענין התלייה בלשון הוקעה, להורות גם על אופן התלייה שהיתה מן הצוואר. כי 'קוע' בלשון ארמי צוואר - 'ממסמס קועיה דמא' (חולין כח), 'אי קועיך לזוגא' (ע"ז כט). ואפשר דמטעם זה שינה המקרא כאן ולא אמר ותליתם אותם כמו שאמר בתליית מצוה 'ותלית אותו על עץ', להורות בלשון הוקע על שנשתנה באלה מבשאר נתלים".

ללמדך, כי כשם שהלינו משך חודשים רבים את בני שאול, לפי שכך "היו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו - הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשטו ידיהם בגרים גרורים, אמרו אין לך אומה שראויה להידבק בה כזו" (רש"י יבמות, שם), כך גם נהגו בראשי העם, שהלינום, לקידוש השם. ■

בסוד שיח כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מפני מה אבדה הארץ
בכמה מקומות עסקו חכמינו בסיבה לחורבן הארץ, אחת מהם בירושלמי...
המשך בעמ' 2

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו
"הוי דן את כל האדם לכף זכות"
מתי ובאילו נסיבות יש לדון אדם לכף זכות? ומדוע בעצם יש לנהוג כך?...
המשך בעמ' 2

כדע שכב כארי הכנעתם הסופית של האומות
בימים אלו של מלחמת 'עם כלביא' - שהוא שם הלקוח מפרשתנו. יש...
המשך בעמ' 5

סיפור לשבת
מלא ביתו כסף וזהב"
בלעם חשק מאד בכספו וזהבו של בלק, אך ביודעו כי לא יוכל לעבור...
המשך בעמ' 6

שביבים

- "ארה לי את העם הזה"
- "ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתונו"
- ויחר אף אלוקים כי הולך הוא ויתייצב מלאך ה' בדרך לשטן לו והוא רוכב על אתונו"
- "ויפתח ה' את פי האתון"
- "לא הביט און ביעקב"
- "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עמו"
- תלמיד המעיד על רבו
- "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב"
- "קום לך אתם"
- לא אוהבים אותנו - חצי הכוס המלאה

המשך בעמ' 7

מפני מה אבדה הארץ

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בכמה מקומות עסקו חכמינו בסיבה לחורבן הארץ, אחת מהם **בירושלמי** (יומא פ"א ה"א) ושם שאלו: "מצאנו שלא חרב הבית בראשונה (בית המקדש הראשון) אלא שהיו עובדי כוכבים ומזלות, ומגלי עריות, ושופכין דמים. אבל בשני (בית המקדש השני) מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצוות ובמעשרות, וכל וסת טובה היתה בהן, ואם כך מדוע חרב?" - והתשובה - "אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חנם, וקשה היא שנאת חנם שהיא שקולה כנגד עבודת אלילים, וגלוי עריות ושפיכות דמים". על דברי הירושלמי יש לשאול: איך אנשים "שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצוות ובמעשרות, וכל וסת טובה היתה בהן", ועם כל זאת התדרדרו עד לשנאת חנם?

בפתיחתו לספר בראשית, נותן **הנצי"ב** תשובה לשאלה זו: שם הוא מסביר שהביטוי 'דור עיקש ופתלתל' האמור בפרשת האזינו, הוא אמור על אנשי בית שני, שלמרות שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אבל "לא היו ישרים בהליכות עולמים", ועל כן "מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי **שאינו נוהג כדעתם** ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס, ובאו על ידי זה לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית" מדבריו משמע שאפילו אדם שהוא צדיק וחסיד ועמל בתורה, גם הוא יכול להיכשל ולבא עד לידי שפיכות דמים ואפילו בדרך הפלגה, אם אינו ישר ב"הליכות עולמים". וכאן נשאלת השאלה מדוע התורה ומצוותיה אינן יכולות לחסן את האדם ולמנוע ממנו מלהיכשל בעוון כה חמור כמו שנאת חנם?

התשובה לשאלה זו מצויה במסכת **סוטה** (כא א): במשל שהובא שם: "לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטין, ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם" מדברי המשל אנו למדים שעל אף היות האדם מדקדק במצוות [נזדמנה לו אבוקה - 'נר מצוה'], והוא ידען בכל התורה [עלה עמוד השחר - 'תורה אור'] הוא עדיין בבחינת 'אינו יודע באיזו דרך הוא מהלך', כי אין הוא בטוח שבמהלך חייו יגיע למטרתו. ואחת הסיבות שנאמרו לחסרון הזה הוא מפני שלא "סלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא", כלומר מסקנת לימודו של התלמיד חכם הזה אינה לפי ההלכה. ואז הדרך לכישלון היא קצרה מפני שהמסקנה הלא נכונה הבאה מלימוד התורה שמקנה לאדם לא רק ידע אלא גם מוטיבציה המביאה אותו להתלהבות והתמסרות עד כדי נכונות להתבטל בפני הצו ההלכתי, ואם בלימודו מסקנתו היא שְׁקֶרִית, והוא אוסר את המותר ומתיר את האסור, עד שהוא הופך לפעמים עבירה נוראה למצווה חשובה, ומצווה גדולה לעבירה לא קטנה, לדוגמא הוא עלול להפוך אנשים מעם ישראל שלפי האמת ההלכתית הם יהודים שמצות 'ואהבת לרעך כמוך' חלה עליהם בכל חומרתה, ובגלל מסקנתם ההלכתית ההפוכה הם יהפכהו למי שמצווה לשונאו, ומזה לבא ולבצע בו אף את החמורות שבעבירות, וכל זאת מפני שמסקנתו ההלכתית מוטעית, מפני שלא "סלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא". וזה היה לפי **הנצי"ב** הכשל של חכמי התורה והצדיקים בסוף הבית השני, כמו שכתב בפתיחתו שם: "שמפני שנאת חנם שבלבם זה את זה, חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס" אחרי שעמלי־התורה הללו הגיעו בשנאתם למסקנה הלכתית שקרית הם "באו על ידי זה לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם, עד שחרב הבית". ועל "הצדיקים עקומים" הללו כותב הנצי"ב: "שהקב"ה ישר הוא **ואינו סובל צדיקים כאלו**, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולמים ולא בעקמומיות [כלומר שהשתבש בהם הקוד המוסרי־אנושי] אע"ג שהוא לשם שמים, שזה גורם חורבן הבריאה והריסות ישוב הארץ".

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ הרב אביחי קצין, ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

"הוי דן את כל האדם לכף זכות"

שאלה: מתי ובאילו נסיבות יש לדון אדם לכף זכות? ומדוע בעצם יש לנהוג כך?

תשובה: יהושע בן פרחיה, בן זוגו של נתאי הארבלי, לימד אותנו (אבות פרק א משנה ו) שלושה דברים "עשה לך רב וקנה לך חבר **והוי דן את כל האדם לכף זכות**": את הקשר שבין שלושת הדברים הסביר המהר"ל מפראג בכך

שיהושע בן פרחיה מלמד אותנו מהו היחס הראוי לשלושה חלקים שונים באוכלוסייה. לאילו שמעליך, לאילו המקבילים לך, ולאילו שנדמה לך שהם מתחתיך.

על אילו שמעליך, מלמד אותנו יהושע בן פרחיה, שעלינו ללמוד מהם ולעשות אותם לנו לרבנים.

את אילו המקבילים לנו, עלינו לקרב ולהופכם לחברינו.

אילו הנדמים לנו כנמצאים מתחתינו, עלינו לדון לכף זכות.

בכך מקיף יהושע בן פרחיה את כל החברה כולה על מרכיביה.

השאלה הבסיסית לגבי ההנחיה "הוי דן את כל האדם לכף זכות" היא בשאלה בעצם מדוע יש לנהוג כך? מדוע עלינו לדון לכף זכות ביודענו שהעולם מלא רשע או רשעים?

לשאלה זו נרצה להביא כמה תשובות.

שלמה המלך קובע בספר קהלת (ז,כט):

"לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה **הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר וְהֵמָּה בִּקְשׁוּ חְשְׁבֹּנוֹת רַבִּים**":

חוסר ההתאמה בין שתי צלעות של הפסוק בולט.

שלמה המלך אומר ש"הָאֱלֹהִים עשה אֶת הָאָדָם **יָשָׁר**" - זאת בלשון יחיד.

לעומת זאת בצלע האחרונה של הפסוק הוא אומר: "**וְהֵמָּה בִּקְשׁוּ** חְשְׁבֹּנוֹת רַבִּים" = בלשון רבים.

מהי המשמעות של השינוי הזה בין שני חלקי הפסוק?

רש"י מפרש את השינוי בעקבות דברי חז"ל במדרש:

"אשר עשה - **הקב"ה את האדם הראשון ישר**:

והמה - **משנזדווגה לו חוה** אשתו **ונעשו שנים ונקראו המה**:

בקשו חשבונות רבים - **מזימות ומחשבות של חטא** כך נדרש במדרש":

הפסוק מתאר את שחר ימי האנושות. בתחילה כשהיה אדם יחידי הוא כשלעצמו היה ישר.

כשהצטרפה לו האישה חווה והם הפכו ל"המה", או אז בקשו "מזימות ומחשבות של חטא".

נראה לומר, שאין כוונת רש"י שהופעת המין הנשי היא זו שהביאה את תופעת החשבונאות.

יותר נראה לומר **שהמעבר מאדם יחיד לחברת אנשים הוא זה שחולל את השינוי**.

שהאדם חי בגפו אין בתוכו יצר הרסני. הוא איננו מעוניין להילחם בסביבה יש בו ישרות בסיסית. ברגע שהוא נעשה יצור חברתי, הוא משווה, בוחן ובודק, מקנא ונוטר.

מכאן ניתן אולי ללמוד את הבסיס לעמדתו של יהושע בן פרחיה. האדם בבסיסו ישר ולכן במקרה של ספק עלינו לדון אותו זכות. כל עוד לא נודע לנו אחרת זכאי האדם בחזקת חפות ולו בגלל העובדה שהוא יציר האלוקים שהאלוקים עשאו ישר.

השיקול השני בשאלה מדוע ואימתי עלינו לדון את האדם לכף זכות ייקח בחשבון את ידיעתנו על עברו של האיש.

כך כתב הרמב"ם בפירוש המשניות בהסבירו אימתי עלינו לדון לכף זכות:

"**כשיהיה אדם שלא תדע בו אם צדיק הוא אם רשע ותראהו שיעשה מעשה** או יאמר דבר שאם תפרשהו על **דרך אחת** יהיה טוב ואם תפרשהו על **דרך אחרת** יהיה רע, **קח אותו על הטוב ולא תחשוב בו רע**",

המקרה שבו עלינו לדון את חברינו לכף זכות הוא אם אין לנו אפשרות לברר מה באמת קרה. זאת בגלל שני דברים:

האחד איננו מכירים את האיש כדי לשפוט על פי עברו.

התנאי השני הוא שמדובר במקרה שעל פי הנסיבות של המקרה לא ניתן לשפוט אם הוא טוב או רע.

לאחר קביעה זו מסייג הרמב"ם הוא מביא שני מקרים שבהם לא תחול קביעה זו.

המקרה האחד הוא שאנו יודעים מקדמת דנא שמדובר באדם צדיק:

"אבל **אם יהיה האדם נודע שהוא צדיק מפורסם** ובפעולות הטובות **ונראה לו פועל שכל ענייניו מורים שהוא פועל רע** ואין אדם יכול להכריעו לטוב אלא בדוחק גדול **ואפשר רחוק הוא ראוי שתיקח אותו שהוא טוב** אחר שיש שום צד אפשרות להיותו טוב **ואין מותר לך לחשדו**, **ועל זה אמרו** [שבת צז] **כל החושד בכשרים לוקה בגופו**".

כאשר מדובר באדם ששנים רבות היה ידוע במעשיו כצדיק, עלינו לדון אותו לכף זכות אפילו כאשר המקרה נראה כמקרה שלילי וניתן להסביר אותו כחיובי רק בדוחק רב.

מן העבר השני מתייחס הרמב"ם לאדם שאנו מכירים אותו מעברו כאדם רשע:

"וכן **כשיהיה רשע** ויתפרסמו מעשיו ואחר כן ראינוהו שיעשה מעשה שכל ראיותיו מורות שהוא טוב **ויש בו צד אפשרות רחוק לרע** ראוי **להישמר ממנו ושלא תאמן בו שהוא טוב** אחר שיש בו אפשרות לרע ועל זה נאמר כי יחנן קולו אל תאמן בו וגו'"

אדם שחזקתו ממעשיו בעבר כאדם שלילי, אפילו אם המעשה נראה בעינינו כחיובי מותר לחשוד בו וצריך להיזהר במגע עמו.

הרמב"ם חותם את דבריו כשהוא תוחם את הכלל שלנו למקרה מאוד מוגדר:

"**וכשיהיה בלתי ידוע והמעשה בלתי מכריע לאחד משני הקצוות צריך בדרך החסידות שתדין לכף זכות איזה קצת שיהיה משני הקצוות**":

במקרה שבו אין לנו מידע על האיש ולא יכולת הכרעה על טיבו של המעשה במקרה כזה מצד דרך החסידות עלינו לדון את האדם לכף זכות.

אפשר ששני דברים חשובים למדנו מדברי הרמב"ם:

האחד הוא שעברו של אדם והשם שקנה לעצמו משמעותיים מאוד בשאלת היחס כלפיו במקרה ספק.

דבר שני למדנו שהקביעה והצורך לדון לכף זכות איננה נכונה בכל מקרה, אלא תלויה בהתנהגותו של אדם לפני האירוע הנוכחי.

שיקול נוסף בשאלה מדוע עלינו לדון לכף זכות מלמד אותנו ר' חיים מוולוז'ין בפירושו רוח חיים בפרשו את המשנה שלנו:

"**והוי דן** - ר"ל **ובתנאי** שתדון לכף זכות. **כי בלתי זאת לא תיכון חבורתך עימו**.

כי **יתראה בעיניך** כי הרב או החבר **אינם עושים כהוגן ויפול מריבה ביניכם**.

לכן אמר: והוי דן את כל האדם לכף זכות".

ר' חיים מוולוז'ין מתייחס בדבריו להיבט הפרקטי של הכלל.

חיי חברה מזמנים מקרים רבים שבהם האדם חושד בזולתו. אם בכל מקרה כזה יחליט האדם שאכן חברו נהג שלא כדין לא יצליח להתחבר עם הזולת ויישאר נטול חברה. מן ההיבט הזה ראוי לו לאדם לדון לכף זכות כי אם אין הולכים לאורו של הכלל הזה אי אפשר לבנות חברה.

לאור פרשנות זו מסביר הרב חיים מוולוז'ין את הקשר שבין חלקי המשנה. שני החלקים הראשונים מציבים יעד ראוי לו לאדם לעשות לו רב ולקנות לו חבר.

החלק השלישי הוא "הוראות הביצוע" כדי ליישם את שני האתגרים הראשונים האדם צריך לאמץ את הצורך לדון לכף זכות, כי ללא זאת לא יצליח במשימה.

נטען לראות את הצורך בכלל שלנו גם מתוך הרגל לזווית ראייה רחבה יותר.

כך תיאר בעל ספר ארחות צדיקים (השער העשרים וחמישה,שער לשון הרע):

"מעשה **באדם אחד** שהלך עם חכם בשדה, וראו **נבלה אחת**, אמר אותו האדם: **כמה מסרחת נבלה זו!** אמר החכם: **כמה לבנים שניה!** החכם הוכיח לאותו אדם ואמר: **למה תאמר הגנאי שלה - תאמר השבח**, כי לעולם **יספר אדם בשבחו של עולם**. אם תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה, **ויש לדון דבריו ומעשיו לצד חובה ולצד זכות, אם הוא ירא אלהים נתחייבת לדונו לכף זכות על דרך אמת**".

אנחנו נוטים להסתכל ולבחון דברים בצורה מצומצמת. דרך משל, אם נראה אדם שגנב, נקרא לו מיד גנב כשם תואר. זאת כאשר יש עוד צדדים רבים באישיותו חלקם חיוביים שעשויים לאזן את התמונה.

כך למשל כתב בעל ה"שפת אמת" על המשנה שלנו, תוך שהוא מקשה על הניסוח של המשנה:

"**את כל האדם** - הול"ל כל אדם?!

ונראה דהפי' דודאי **הגם שבדבר פרטי אינו עושה טוב**, מ"מ **את כל האדם בכלל יש בו דברים ומידות אחרים של זכות, המכריע זה הדבר** ופי' כל האדם לפי המצב **בכלל**".

יהושע בן פרחיה המליץ לדון "את כל האדם", הנוסח הראוי, טוען ה"שפת אמת" צריך היה להיות " הוי דן כל אדם"?!

העובדה שהנוסח שהוא בחר הוא "הוי דן את כל האדם" נתפרש על ידו כצורך לראות את "כל האדם" דהיינו את כל מרכיבי אישיותו ואז הסתכלות זו עשויה להוליך לראייה חיובית של דמות החבר.

בדרך זו הסביר ה"שפת אמת" גם את הצד השלילי.

חז"ל הסבירו שהמשמעות של השם "מצורע" היא שהוא מוציא רע.

השאלה היא מה פירושה של פרשנות זאת? מהיכן מוציא המצורע את הרע?

כך הסביר זאת ה"שפת אמת" (פרשת תזריע - שנת [תרל"ז]

"**דהנה נמצא בכל דבר וכן באדם טוב ורע כידוע**.

אמנם **כמו שהם כלולין נאמר וירא כו' כל אשר עשה והנה טוב מאוד ואמרו זה יצה"ר**.

כי כמו שהוא. הוא רק חלק משהו ונתבטל. **אך שצריך ליזהר שלא להוציאו מן הכלל**".

בכל אדם יש טוב ורע. כאשר הדברים בלולים ומעורבים הטוב גובר כמו שמצאנו בסיכום הבריאה במעשה בראשית: וירא אלוקים את **כל אשר עשה** והנה **טוב מאד**".

הבעיה היא כאשר לוקחים את הרע, מבודדים אותו, מוציאים אותו ושופטים רק לאורו.

זוהי הבעיה של המצורע שהוא לוקח את הרעיון, מוציא אותו מהחיבור עם הטוב ודן לכף חובה.

נימוק אחרון שנרצה להביא הוא דבריו של הלל במסכת אבות (פרק ב משנה ד)

"הלל אומר ... **ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו**" גם אם אתה משוכנע שחברך כשל, לעולם אינך יודע מהו הרקע שגרם לו לכישלון זה.

כך פירש הברטנורא:

"ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו - **אם ראית חברך שבא לידי נסיון** ונכשל אל תדינהו לחובה.

עד שתגיע לידי ניסיון כמותו ותנצל":

מדברי הברטנורא הללו, ניתן להסיק לכאורה שאם אדם מרגיש שהוא עצמו הצליח לעמוד באותו ניסיון שחברו כשל, יהיה מותר לו לדונו.

ה"שפת אמת" מגיע למסקנה רחוקה אף יותר:

"ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו - כלומר **ולמקום חברך אי אפשר להגיע לעולם כי לא כל דעות בנ"א שוות**.

ולכן אל תדון את חברך **כלל**".

לסיום עלינו להוסיף הערה חשובה.

כל מה שראינו לעיל, נכון לגבי "הדיין החובב" לא זה המקצועי. כל אחד מאיתנו מהלך פעמים רבות כשופט הדן את זולתו וחורץ את גורלו. על הדיין הזה, הלא הוא אנחנו, המליץ יהושע בן פרחיה לדון לכף זכות.

לעומת זאת לגבי הדיינים המקצועיים היושבים על כיסא הדין, אותם מנחה המשנה (פרק א משנה ח) באבות לנקוט במדיניות הפוכה.

"וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך **יהיו בעיניך כרשעים**"

הדיין המקצועי מחויב בחקר האמת. הוא לא יוכל לעשות זאת אם ידון את כולם לכף זכות. הוא מחויב להיות חשדן ולהתייחס לבעלי הדין העומדים לפניו כאילו הם רשעים. כל זאת כדי שיוכל להגיע לחקר האמת.

מסקנה:

הקביעה שעלינו לדון את חברנו לכף זכות מתבססת על כמה הנמקות:

1. **"אלוקים עשה את האדם ישר"** ולכן כל זמן שאין יודעים בוודאות שעשה מעשה שלילי **האדם זכאי לחזקת חפות**.
2. **לולי שימוש בכלל זה לא ניתן לבנות חברה בריאה** כיוון שהחיים מזמנים מקרים רבים של חשדנות ומי שלא ידון לכף זכות ימצא את עצמו ללא חברה.
3. **עלינו לאמץ ראייה רחבה המתבוננת בכל רוחב אישיותו של הזולת**. הסתכלות כזו תוליך אותנו לסה"כ חיובי גם במקרה שברור לנו שקיים מרכיב שלילי.
4. "כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות" **לעולם לא נוכל להיכנס לעורו של הזולת ולהבין מה גרם לו לעשות את מה שעשה**. לכן עלינו להיזהר כשאנו באים לדון את החבר.

חשוב להעיר שתי הערות חשובות לגבי היקפו של כלל זה:

1. **שאלת מעשיו של האדם בעבר משמעותיים ביותר לגבי היחס שעלינו לנקוט כלפי מעשיו** במקרי ספק.
אם מדובר באדם המוכר כצדיק, עלינו לדון אותו לכף זכות אפילו במקרה שבו יש לגלות יצירתיות
מצד שני, אם מדובר באדם שידוע מעברו כאדם רשע עלינו להיזהר ממנו, גם אם נראה לנו שבמעשה זה כוונותיו ומעשהו חיוביים.

במקרה שבו אין אנו יודעים מאומה על עושה המעשה ואיננו יודעים כיצד להתרשם מאופי המעשה, למקרה זה התכוון יהושע בן פרחיה בהנחייתו אותנו לדון לכף זכות.

2. הקביעה שעלינו לדון לכף זכות נכונה רק **במערכת היחסים שבין בני אדם. לעומת זאת במערכת היחסים שבין הדיינים לבין הנידונים שם ההנחיה היא הפוכה והם מצויים להיות חשדניים כדי שיגיעו לחקר האמת.**

■

כרע שכב כאריה
הכנעתם הסופית של האומות

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

בימים אלו של מלחמת 'עם כלביא' - שהוא שם הלקוח מפרשתנו. יש להתבונן ולראות כיצד ניבא זאת בלעם, שהיה בדבר זה כדרגת נבואתו של משה רבינו[1]. כך שזו נבואה מוכרחת, ואין כאן רק חלום או דמיון דברים[2].

הנה פעמיים בלעם משווה את עם ישראל - לגבורת הארי והלביא, בשתי נבואות שונות. בראשונה הוא מתנבא על דוד המלך, שיקום בגבורה כארי ויתנשא כלביא על אויביו. אך לא יניחו לו מהשמים להשלים את המשימה, ויישארו עדיין אויבים לישראל. ורק בימי מלך המשיח יושלם הדבר[3], בנקמת ה' מאת כל צרנו[4].

ולכן בפעם השנייה עם ישראל נמשל לארי ולביא הרובצים על מקומם, וכביכול אין מי שיכול להעיר אותם מכך. ויש בדבר זה שבח גדול מחד - שישראל יושבים לבטח ואין מי שיפחידם[5]. אך מאידך יש כאן גם מצב מסוכן, בו ידמו האומות שניתן להילחם בישראל ולפגוע בנו.

ולכן דווקא בשלב הזה, מגיע הבירור הסופי - שהובטח עוד לאברהם אבינו בתחילת דרכו, כך שמברכי ישראל יבורכו ומקלליו יקוללו[6]. ובשלב שבין רביצת ישראל לקימתו הסופית, יתבררו ויתלבנו הדברים - מי יהיה מבורך כמשה רבינו, ומי יהיה מקולל כבלעם הרשע[7].

וכיוון שזהו סדר הדברים - מוכרח הוא שלא יקומו ישראל כבר בתחילה, אלא רק לאחר זמן. ובמשך אותם הימים, יערך הבירור הסופי לאומות - מי לנו ומי לצרנו.

ובכדי להמשיל ולהסביר זאת לבלק, בלעם מביא לו משל הממחיש את סדר הדברים. כך שעמלק שבא להטריד את ישראל לקראת מתן תורה - יאבד לגמרי. ואילו יתרו שבא לשמוע תורה, יזכה לקבל טובה כישראל עצמם. הגם שמלכתחילה הוא היה באותה העצה של פרעה - 'הבה נתחכמה לו'[8].

וכדרך זו יארע עם כל האומות, לקראת זמן השלמת תיקון העולמות. כך שכל מי שיבוא לעזרת ישראל או לא ימנע מהם מלהגיע אל הטובה, יזכה להתברך עמם. ואילו כל מי שימנע או יעקב בעד הטובה מלהופיע - אזי יאבד הוא וכל אשר לו.

וזוהי גם גמר נבואת בלעם - 'אוי מי יחיה משומו א-ל'[9]. בו יתברר לעין כל - מי יזכה לטובה, ומי יפרע ממנו על הרעה אשר דיבר לעשות לעם ישראל. ובמיוחד אמורים הדברים על ישמעאל[10], אדום ואשור[11] -הם הפרסיים[12]. וכך הן רומי תיפול בידי פרס, והן פרס תיפול בידי רומי[13] - שמנפילת שתיהן[14], יקום ויצמח משיח בן דוד[15].

1 - אבל בא לבאר שהיתה נבואת משה כמדבר עם חבירו פנים אל פנים שמבין דבריו וכונתו באמריו ובהכרת רצונו בפניו, **ולכן אמרו בבלעם בעת שהיה מנבא לכבוד ישראל היה כן שעמד על דברי השם ועל רצונו וחפצו בכל העתיד לבא על ישראל** וכאלו היה הוא מנבא פנים בפנים כמשה -אברבנאל דברים לד, י

2 - כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים, שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר 'ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו'. כל הנביאים על ידי מלאך, **לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה**, משה רבינו לא על ידי מלאך... שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל. הוא שהתורה מעידה עליו 'במראה ולא בחידות' שאינו מתנבא בחידה, אלא במראה שרואה הדבר על בוריו - רמב"ם הלכות יסודי התורה ו, ז

3 - **וישב** לשון נשיבה והפרחה כמו (תהלים, קמז) "ישב רוחו", **רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח** - רש"י בראשית טו, יא

4 - **כרע**, ואז לא ידמה ישראל כארי בעת שיקום לטרף, כמו שכתב תחלה 'כלביא יקום וכארי יתנשא', רק ידמה כארי בעת רבצו במנוחה, כן כרע שכב כארי וכלביא כן יהיה מנוחתו כבוד, ומי יקימנו, **כי לא יערב שום עם להלחם עמם אחר שה' ישמיד כל אויביו**, ואז מברכיך ברוך וגו' - מלבי"ם, במדבר כד, ט

5 - וכלביא מי יקימנו כן יהיה במלכותו לעתיד שירבץ כלביא, ולא יהיה מי שיוכל להטיל עליו אימה כדי שיקימנו ממקומו מחמת יראה - ספורנו בראשית מט, ט

6 - **מברכיך ברוך** כמו שהיה הענין באברהם, כי אמנם שרידי ישראל יהיו במדרגת אברהם אבינו כאמרו 'כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך' - ספורנו במדבר כד, ט

7 - וַיִּחַן וְשָׁרַיִן כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא דְּכַד קָמִיךְ מָאן יְקִימִינֵיהּ מְבָרְכָהוֹן **יְהוֹן בְּרִיכִין כְּמֹשֶׁה** נְבִיָּא סַפְרֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וּמְלַטְּטִינּוּן **יְהוֹן לִיטִין כְּבִלְעָם בַּר בְּעוֹר** - תרגום יהונתן, שם

8 - **וירא את הקיני** לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק, כענין שנאמר' ויאמר שאול אל הקיני' וגו', הזכירו אחר עמלק נסתכל בגדולתם של בני יתרו... **איתן מושבך** תמה אני מהיכן זכית לכך, הלא אתה עמי היית בעצת 'הבה נתחכמה לו' ועתה נתישבת באיתן ומעוז של ישראל - רש"י במדבר כד, כא

9 - וּנְטַל מְתַל נְבוּאֲתֵיהּ וַאֲמַר וַיּוֹ מַאן יִתְקְיֵים בְּזַמַּן דְּיִתְגְּלֵי מֵימְרָא דַּייָ לְמִתַּן אֲגַר טַב לְצַדִּיקַיָּא וּלְמַתְפַּרְעָא מִן רַשִּׁיעַיָּא וּמְכַתֵּת אוּמַיָּא וּמְלָכַיָּא וּמְגָרֵי אַלַיָּין בָּאלַיָּין - תרגום ירושלמי שם, כג

10 - ועל דרך המדרש אוי מי יחיה משומו אל, על ישמעאל, שהרי בני קין מזרעו של ישמעאל הם. ומה שאמר כי אם יהיה לבער קין כלומר כי אם יהיה קין לבער אש... אלא על שם שישבו באחוזת קין נקראו בני קין וישיבתן מלכות אשור. אמר בלעם, מכל שבעים לשון שברא הקב"ה בעולמו לא שם שמו אלא לישראל ולישמעאל, שנאמר (בראשית טז) וקראת שמו ישמעאל, וכיון שהשוה הקב"ה שמו של ישמעאל לשמו של ישראל, אוי מי יחיה משמו אל, אוי מי יחיה ביומיו, כך דרשו בפרקי רבי אליעזר - רבינו בחיי, שם

11 - וְעוֹד יָבוֹאוּ צִים מִיַּד כִּתִּים, וְיַעֲבְרוּ כִּתִּיִּים שֶׁהֵן רוֹמִיִּים בְּבִירָנִיּוֹת גְּדוֹלוֹת עַל אַשּׁוּר - רש"י, שם

12 - והזכיר שבית אשור הודיעה רוח הקודש מעשה שבית שבית עם קדושו שהם גולים בארצות, ואמר אוי לאומות משומו אל פירוש האויב יסובב להם שימת אלה בתוכם כי כל מקום ישים

ה' ישראל שמה הם מוציאים מהם כל ניצוצי הקדושה המעמידם והמחיה אותם, והוא מאמר עצמו עת אשר ישלוט וגו' לרע לו של השולט - אור החיים, שם

13 - אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי עתידה רומי שתפול ביד פרס שנאמר (ירמיהו מט, כ) לכן שמעו עצת ה' אשר יעץ (על) אדום ומחשבותיו אשר חשב (על) יושבי תימן אם לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהם... אמר רב עתידה פרס שתפול ביד רומי אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב בנויי ביד סתורי אמר להו אין גזירת מלך היא איכא דאמרי אמר (ליה) אינהו נמי הא קא סתרי בי כנישתא תניא נמי הכי עתידה פרס שתפול ביד רומי חדא דסתרי בי כנישתא ועוד גזירת מלך הוא שיפלו בונין ביד סותרין דאמר רב יהודה אמר רב אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים שנאמר (מיכה ה, ב) לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל - יומא, י.

14 - וְצִיצִין יְצַטְרְחַן בְּמָנֵי זַיְינָא וְיִפְקוּן בְּאָכְלוּסִין סַגִּיאִין מִן לַמְבַּרְנֵיָא וּמַאֲרַע אִטַּלְיָא וְיִצְטַרְפוּן בְּלֶגְיוֹנִין דְּיִפְקוּן מִן קוּסְטַנְטִינִי וְיִצְעֲרוּן לַאֲתוּרָאֵי וְיִשְׁעַבְּדוּן כָּל בְּנֵי דְעֲבָר **בְּרֵם סוֹפֵהוֹן דְּאִלֵּיִין וְאִלֵּיִין לְמֵיפַל בְּיַד מַלְכָּא מְשִׁיחָא** וְיהַוֹון עַד עַלְמָא לְאוּבְדָנָא - תרגום ירושלמי במדבר כד, כד

15 - ועוד היה רבי ישמעאל אומר שלשה מלחמות של מהומה עתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, שנאמר 'כי מפני חרבות נדדו' ואין חרבות אלא מלחמות. אחת ביער בערב 'מפני חרב נטושה', ואחת בים 'מפני קשת דרוכה', ואחת בכרך גדול שהוא כבד משניהם שנאמר 'כי מפני כובד מלחמה'. **ומשם בן דוד יצמח ויראה באבדן של אלו ואלו ומשם יבא לארץ ישראל** שנאמר מי זה בא אדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צועה ברב כחו אני מדבר בצדק רב להושיע - פרקי דרבי אליעזר, ל

סיפור לשבת

מלא ביתו כסף וזהב"

בלעם חשק מאד בכספו וזהבו של בלק, אך ביודעו כי לא יוכל לעבור את פי ה', השלים בלית ברירה עם המצב והודיע, כי גם אם יתנו לו כהנה וכהנה – לא יוכל לעשות דבר. והנה, באותו ביטוי של "אלפי זהב וכסף" השתמש גם דוד המלך ע"ה בהקשר שונה לגמרי, כשהוא בז לכל אוצרות הכסף הקיימים בעולם, אל מול התענוג הנצחי של לימוד תורת אלוקיו והשתעשעות בחוקיו, כמו שאמר (תהלים קיט, עב): "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף". ככל שאדם גדול יותר, הוא מסוגל להעריך יותר את הזכות הגדולה של לימוד תורת ה', ולחוש כי אלפי זהב וכסף לא ידמו ולא ישוו לה.

בעניין זה סיפר הרב י. שדמי, אחד מתלמידיו הקרובים של הגרח"פ שיינברג זצ"ל, מעשה שסיפרה לו הרבנית שין שתחי' גיסתו של הרב שיינברג:

באחד הימים נכנס לביתם הרב שיינברג והסתודד ארוכות עם בעלה, רבי משה שין זצ"ל. כשיצא סיפר לה בעלה, כי ראש ישיבת "תורה אור" ביקש ממנו בקשה מיוחדת – היות ומוכרח הוא לצאת לגייס כספים למוסדותיו והוא חושש שעל ידי זה עלול להיגרם לו ביטול תורה, הוא מבקש ממנו שיואיל להקדיש עבורו מעט זמן בכל יום שבו ישהה בחו"ל ובו ילמד לזכותו. השבתי לו – המשיך רבי משה – שיש לי 'לתת' לו חצי שעה ביום על פי החלוקה הבאה: רבע שעה מתוך חצי שעת ארוחת הבקר שלי עם אשתי, ורבע שעה מארוחת הערב המשתפת שלנו... הרב שיינברג היה מרוצה ועזב בסיפוק את הבית. שנים חלפו, והנה נקרא רבי משה שין לבית עולמו.

כשהגיע הגיס הגדול לנחום אבלים בבית הנפטר, נגשה אליו האלמנה ושטחה לפניו את בקשתה: "הלא מר 'בעל חוב' לבעלי המנוח על חצי שעה יומית במשך זמן ידוע, נא ונא ישיב לו רבנו כגמולו ויקדיש עבורו בשבעת הימים שעד ראש השנה הקרב חצי שעה לימוד ביום לזכותו". הרב שיינברג נאלם דומיה והחוויר כסיד, כמו נייר הטישו הלבן הזה שבידי – ספרה הרבנית שין – ולאחר כמה דקות התאושש ואמר: לא היה כדבר הזה מעולם... לא 'הלוויתי ממנו זמן', רק שאלתי האם יש לו זמן עודך, והוא ענה לי שיש לו חצי שעה ביום. אני – התנצל עמוקות – אין לי ... הרבנית האבלה לא הצליחה לעצר בדמעותיה, ולמראה פניה התכנס שוב הרב בעצמו ואמר: "מסכים, אוכל להקדיש בעזרת השם חמש דקות לכל יום בשבוע שלפנינו עד ראש השנה, ודעי – הכריז בקול – זה שווה מיליון דולר!"... שבה הרבנית שין למקומה כשהיא מרוצה, נטלה מחשבון לידיה וחשבה: אם שלושים וחמש דקות לימוד שוות למעלה ממיליון דולר, יוצא שכל דקת לימוד שווה כעשרים ושמונה אלף דולר ... הרימה עיניה בהתרגשות אל בניה וחתניה והכריזה: "דעו לכם, כי כל דקת למוד שלכם שווה למעלה מעשרים ושמונה אלף דולר... כך בפרוש הורה לי הרב שיינברג!...". בפעם הבאה שבה נפגשה עם גיסה הגדול, ביקש לתקן דבר מה, ואמר: "באמת, אין הלימוד שווה מיליון דולר, אלא הרבה יותר... טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" !.

(לאור הנר)

שביבים / שאול שיף

"ארה לי את בעם הזה"

אמר החפץ חיים, בוא וראה עד היכן מגיעה רשעותם של אומות העולם! כאשר פחד בלק בן ציפור מישראל, לא ביקש מבלעם שיברכהו שלא יינזק, אלא ביקש ממנו שיקלל את ישראל. רשעותו הייתה כה גדולה עד שהעדיף שהאחר יינזק, ולא שהוא ינצל.

"ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתונו"

כותב כאן רש"י, "אמר הקדוש ברוך הוא לבלעם: 'רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר (בראשית כב, ג) "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו'". נשאלת על כך השאלה, לשם מה היה צריך להראות לבלעם שיש דמיון בגין מעשהו לשל אברהם, ומה רצה הקדוש ברוך הוא ללמדו בזה? אלא, הקב"ה רצה לומר לו בזה: אינך הראשון, שבגלל חשקו ורצונו לעשות את אשר בליבו, השכים בבוקר וחבש את בהמתו בעצמו, כדי להזדרז לצאת לדרך, שכן כבר קדמך בזה אברהם, אלא שבעוד שאברהם הזדרז לעשות את רצוני, ולשחוט את בנו כפי שצויתיהו, הרי אתה הזדרזת לעשות נגד רצוני, ולקלל את בני. היה לך ללמוד מכך קל וחומר, אם אברהם שביקש לקיים את רצוני, לא הועילה לו השכמתו בבוקר, שהרי מנעתי ממנו לשחוט את בנו, קל וחומר שאתה, שמבקש לעשות כנגד רצוני, לא תועיל לך השכמתך, ולא תוכל לבצע את זממך.

(נופת צופים)

"ויחר אף אלוקים כי הולך הוא ויתייצב מלאך ה' בדרך לשטן לו והוא רוכב על אתונו"

מקשים העולם, מדוע יצא חרון האף על בלעם, ומדוע התייצב מלאך ה' לשטן בדרכו, הרי הקב"ה נתן לו רשות ללכת עם שרי בלק? בספר 'ילקוט הגרשוני' מובא מעשה ביהודי עני, שמרוב עניותו לא היה לו כסף אפילו לשלם על נסיעה בעגלה . אולם כשפרצה מריבה קשה בינו לבין חברו, הוא שכר סוס בכסף רב, ודהר עליו בזעמו הרב אל בית המושל, כדי להלשין על החבר. למעשה שפל זה פתאום היו לו אמצעים... כאשר חזר משם בחדוות ניצחון, פגשו רב אחד, ואמר לו כך: "כל ימי תמה הייתי על פסוק בתורה, ובזכותך הבנתי. כאשר הלך בלעם לקלל את ישראל בלוויית שרי מואב, מספרת התורה "והוא רוכב על אתונו" ומעודי תמהתי, הסביר הרב, מה עניין הרכיבה על האתון לזה שמלאך ה' ניצב לו לשטן? "אך עתה הבנתי, כי ה' אמר לבלעם ללכת עם השרים שבאו לקרוא לו, מתוך כוונה כי בדרך יהרהר בדבר, ויבין כי אם אין רצונו של ה' לקלל את ישראל- מוטב לו שיחזור לביתו. אך בלעם לא רצה שתהיה לו שהות לחזור בו, ועל כן הוא רכב על אתונו לבדו, כדי שיגיע במהירות אל יעדו. כשראה הקב"ה כך, חרה אפו בבלעם ושלח אליו את המלאך שיעמוד מולו בדרך לעכבו מללכת. כמוהו, אף אתה, נוהג כבלעם, ברגליים ממהרות לרוץ לרעה. אם היית הולך ברגל, ודאי היו עולים בליבך הרהורי חרטה על אשר אתה עומד לעולל, ועל כן שכרת סוס מהיר, כדי שתוכל לבצע את זממך לפני שתהיה בידך שהות להתחרט... אכן זו הסיבה שהרגליים תמיד ממהרות לרוץ לרעה. לא רק משום שהן מתאוות לעבירה, אלא מפני שהיצר יודע כי אין לו זמן רב לבצע את זממו, שכן, אם האדם יתחיל לחשוב ולהתיישב בדעתו, ישנם סיכויים רבים שהוא יתגבר על יצרו וימנע מלעשות את העבירה, ולכן הוא ממהר את האדם ומריץ אותו אל עבר הרע. כדברי הרמח"ל בספרו מסילת ישרים (פ"ב): "אחת מתחבולות היצר הרע ועורמתו, להכביד עבודתו בתמידות על ליבות בני האדם עד שלא יישאר להם רוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא, שאילולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להניחם ממעשיהם, והייתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי".

(פניני עין חמד)

"ויפתח ה' את פי האתון"

מפני מה חולל ה' נס כזה גדול ועל טבעי, שהאתון פתחה את פיה ודברה ? הקדוש ברוך הוא רצה שבלעם יברך את ישראל במקום לקלל, כדי שאומות העולם יראו שאפילו הנביא שלהם מספר בשבחם של עם ישראל, ומברך אותם, ואז תפול עליהם אימתה ופחד. אולם הגויים שהכירו את בלעם, וידעו שהוא חובב ממון, ואמרו לעצמם: "אולי בלעם מברך את עם ישראל, משום שהם הבטיחו לו שכר על כך", ולכן לא נגרם בכך קדוש השם, והגויים לא הכירו בזה שרצון ה' הוא זה שהפך את פיו של בלעם מקללה לברכה, ולא מרצונו ברך. על כן היה צורך בנס נוסף, על טבעי, שיראו אומות העולם שיד ה' בדבר, משום כך פתח ה' את פי האתון, והבינו שאף ברכתו של בלעם הייתה משמים, ולא בגלל שעם ישראל שחדו אותו בממון .

(משך חכמה)

"לא הביט און ביעקב"

בילקוט מאיש לרעהו מובא, באחת משיחותיו של הרבי הריי"צ מליובאוויטש זי"ע הוא סיפר: שכשהייתי ילד בן ארבע שנים, שאלתי את אבי, האדמו"ר הרש"ב זי"ע, למה נברא האדם בשתי עיניים ובפה אחד וחוטם אחד? שאלני אבא: האם יודע אתה אל"ף בי"ת? השבתי הן, והוא שאל שוב: האם יודע אתה שיש שי"ן ויש סי"ן ומה החילוק שביניהן? והשבתי לו בשי"ן הנקודה היא בצד ימין ובסי"ן בצד שמאל. אז אמר לי אבא: לכך צריך שתי עיניים; כי ישנם דברים שצריך להביט עליהם בעין הימנית ויש דברים שצריך לראותם בעין השמאלית - על יהודי צריכים להביט תמיד בעין הימנית, ואילו על סוכרייה וצעצוע בעין השמאלית. מאותה שעה, סיים הרבי, החדרתי

לעצמי כלל - שעל כל יהודי, יהיה מי שיהיה, צריך להביט עליו תמיד רק בעין יפה.

(סיפורי חסידים)

"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עמו"

כתב המהרש"ם מברעזאן זצ"ל בהקדמתו לספרו גילוי דעת, ידוע שכאשר אדם רוצה לעיין בספר, חייב הוא להחזיקו במרחק מסוים מעיניו, מפני שאם יתן את הספר סמוך לעיניו ממש לא יצליח לקרוא את הכתוב בו. בזה פירש את הפסוק, 'לא הביט און ביעקב' - הקב"ה אינו מסתכל בעוונותיהם של ישראל, והסיבה לכך היא כי 'ה' אלקיו עמו', בגלל שהקב"ה קרוב מאד לעם ישראל, ומחמת קרבתו הגדולה אינו יכול כביכול לראות את חטאיהם.

(מפי ספרים וסופרים) {מתוך ליקוטים של הרב ברוך רובין שליט"א}

תלמיד המעיד על רבו

"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור"

על אחד מגדולי הרבנים הדרשנים בפולין, שהצליח לרכז סביבו גם בני נוער רבים, החלו הבריות לרנן כי שוזר הוא בדרשותיו כמה רעיונות "נפסדים", ובעקבות זה פנו כמה צעירים ממאזיניו לרוח תנועת ההשכלה. החוגים החרדיים באותה עיר פתחו מיד במאבק חריף ברב ודרשו התפטרותו ממשרתו. באסיפת בני היישוב, קם הרב ושאל את מתנגדיו: הרי נוהג אני לפי כללי ה"שולחן ערוך", לבוש כשאר הרבנים - מה מצאתם להיטפל אלי ולגזול פרנסתי ופרנסת בני ביתי?

קם אחד הלמדנים, מראשי המתנגדים לרב, ואמר לו: שנינו במסכת אבות (ה, יט) - מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. והנה תמוה הדבר, שהשאלה כאן מתייחסת לתלמידים ולא לרבותיהם?

התירוץ לכך הוא, שפעמים רבות אין רואים שוני של ממש בין רב לרב בהליכות יום יום, וכל ההבדל ביניהם מתגלה רק אצל תלמידיהם...

כמה "שווה" יהודי?

"אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב"

בימין של הצאר אלכסנדר השלישי, יצא שמו של השר איגנאטייב כמי ששונא את היהודים וגזר עליהם את הגזרות הקשות ביותר שיכל לגזור.

יום אחד הפיצו האנטישמיים שמועה, שהברון גינצבורג עורך מגבית כדי לשחד את הצאר, וכשנפגשו השניים שאל הצאר את הברון: שמעתי, שרצונך לתת לי כסף, וכמה למשל, בדעתך לתת לי?

השיב לו הברון גינצבורג: אם תאמר סכום כסף כפי שוויים של היהודים בעיני - כסף כל כך הרבה אין לי, ואם תאמר סכום כפי שוויים של היהודים בעיניך - לכך אני מוכן ומזומן בכל שעה.

מלה בסלע

"קום לך אתם"

אברך אחד, מבאי ביתו של רבי יהונתן אייבשיץ, חשקה נפשו לנסוע לווילנא להשתלם בש"ס ובפוסקים באחת הישיבות הגדולות והטובות.

סמוך למועד נסיעתו נכנס האברך ליטול ברכת פרידה מרבו וביקשו לציידו במכתב המלצה לגאון מווילנא. נטל רבי יהונתן נייר חלק, כתב בצדו האחד מלה בת שתי אותיות "מי", וכך עשה גם בצדו השני של הדף. מסרה לאברך, וזה, מיד כשהגיע לווילנא, סר לביתו של הגאון ומסר את ה"אגרת".

פתח הגאון מווילנא את הדף, ואמר לאברך: רבך כתב אלי הפעם מועט המחזיק את המרובה, המלה "מי" שרשם בשני צדי הדף, מרמזת בדרך של נוטריקון למאמרו הנודע של עקביא בן מהללאל במסכת עדויות (ה, ז), שציווה לבנו בשעת מיתתו "מעשיך יקרבוך, ומעשיך ירחקוך". צוואה זו כוחה יפה לכל אדם, בכל עת ובכל שעה בחיים, כי מידת ההצלחה של היחיד בקרב הבריות תלויה בראש ובראשונה במעשים שלו, וכלל הוא כשהאדם מרבה בעשיית הטוב והישר, הוא מעורר עליו סייעתא דשמייא והולך מחיל אל חיל. שכן, מובטחים אנו מפי חכמינו, כי בדרך שאדם רוצה לילך בה - מוליכים אותו מן השמים.

("אמרות חכמה על התורה").

לא אוהבים אותנו - חצי הכוס המלאה

"הן עם לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב"

מעשה בבעש"ט שחזר מהמקווה, ועברו על ידו חבורה של ישמעאלים, שנראה היה כי מתכוונים לפגוע בו. בינתיים שמע הבעש"ט את אחד הפרחחים אומר לחברו: היזהר מן היהודי הזה שלא יגע בך ויטמא אותך. אמר הבעש"ט: זה פירוש הכתוב: "הן עם לבדד ישכן" - זה שעם ישראל יכול להישאר בהתבודדותו בייחודו ובקדושתו, אף על פי שהוא מעורב בין האומות "ובגויים לא יתחשב" מפני שלא מחשיבים אותו, שמביטים עליו כעל יצור שפל ואינם רוצים שיתחבר עימהם.

וזה מזלנו, הוסיף, שאלמלא כן מי יודע אם היה עוד יהודי בנמצא.

(דגל מחנה אפרים)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net